

diaboli. Cumque charitate ordinata sibi et Deo vacaret, filiosque negligeret, actumque Dei actui eorum præponeret; facta est fames verbi Dei: parvuli petierunt panem, nec erat qui porrigeret eis. Cœpit creditor diabolus redire, et jam non sicut perditor, sed sicut creditor illos repetere ad serviendum sibi. Mater vero quia non volebat labore honorum studiorum et actuum agere, putans se acturam sola oratione, cœpit ad Deum clamare. Et quid dixit illi responsum divinum? *Quid habes*, inquit, *in domo tua*, id est, in conscientia tua? At illa, *Vivit*, inquit, *Domine, non habeo ego ancilla tua aliquid in domo mea, nisi parum olei in vase*, id est, devotionis in mente, *quo ungar*. Nota delicias. Non eget pasci, sed desiderat ungi. At ille, *Vade*, inquit, *et pete mutuo vasa vacua non pauca*, id est, auditorum corda, et mitte

A de oleo devotionis quo abundas per omnia vasa illa, *et cum impleta fuerint*, revertere ad me. Non enim, ut dicis, parum habes olei, quæ in tempore famis non solum pascendam te, sed ungendam præsumis. Audiens hæc sponsa, charitatem reordinavit; ut missa fuerat, oleum Spiritus sancti mentibus auditorum infudit: *Deus autem vacua vasa implevit*. Quod cum factum esset, *Vade*, inquit, *vende oleum, et libera te a creditore*; id est, pro effusione devotionis tuæ, æternæ vitæ exspecta præmia. *Tu autem et filii tui vivite de reliquo* (IV Reg. IV, 1-7); quia quanta a te aliis fiet olei hujus effusio, tanta a te tibi fiet infusio. Sed *vivite*, inquit, non, Ungimini: vos instate ut vivatis, tu videlicet et filii tui; ego tempore suo de unctione deliciarum vestrarum providebo.

GAUFRIDI ABBATIS

DECLAMATIONES

DE COLLOQUIO SIMONIS CUM JESU,

Ex S. Bernardi sermonibus collectæ.

AD HENRICUM SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIAE CARDINALEM.

ADMONTIO.

282 1. Hujus opusculi auctor est Gaufridus, Bernardi discipulus, qui istud ex variis sancti Patris sermonibus contexit, ut ipse asserit initio prologi sequentis. Nam ubi in editis legitur, « e multis sermonibus Patrum; » scripti omnes præferunt, « e multis sermonibus Patris nostri: » Cheminionensis, « e multis sermonibus beati Bernardi Patris nostri. » In hoc codice sic habet libri inscriptio: « Incipit opusculum domni Gaufridi de dictis beati Bernardi ad Henricum Romanæ Ecclesiæ subdiaconum, postea monachum Claræ-Vallis, deinde cardinalem, super Dixit Simon Petrus ad Jesum. » Codex Aquincinctensis, scriptus ab annis quadringentis: « Liber de lectione evangelica, Ecce nos reliquimus omnia, collectus ex dictis domni Bernardi abbatis Claræ-Vallis. » In codice Vaticano, n. 658, scripto pro Nicolao V, exstat sub hoc titulo: « De colloquio Simonis et Jesu, ad Henricum Romanæ Ecclesiæ subdiaconum, qui postea monachus Claræ-Vallis factus est abbas apud monasterium Sancti-Anastasi de Urbe; » et in fine: « Explicit liber beati Bernardi. » Vallis-Lucentinus antiquior: « Incipiunt capitula in opusculo, quod fecit abbas Igniacensis ad Henricum, » etc. Denique Claræ-Vallensis et Regiæ Navarræ codices Gaufridi nomen præferunt, non Bernardi. Ex quibus, aliisque codicibus intelligitur, hunc librum ab aliis Gaufrido, ab aliis Bernardo olim fuisse attributum. Ex his unus est Willelmus monachus Tornacensis, qui in Bernardino suo seu libro Florum ex Bernardo, librum « de colloquio Simonis et Jesu » passim sub Bernardi nomine laudat. Utrumque verum est, et Bernardi esse hoc opusculum, uti auctoris, et Gaufridi uti collectoris, qui ex ore dicentis varios Bernardi sermones, de colloquio Simonis ad Jesum habitos, in unum conflavit. Sane tunc moris erat, ut ex ore loquentis exciperentur sermones non modo Bernardi, quod de Sermonibus in Cantica aliisque constat, sed etiam aliorum, ut de Guericci abbatis Sermonibus factum videbimus.

2. Gaufridus itaque istius opusculi non auctor, sed collector agnoscendus. At plures fuere ejus nominis monachi Claræ-Vallenses. Abbatem Igniacensem vocat codex Vallis-Lucentis. Is ergo est Gaufridus, Bernardi primum notarius, et post Guericum abbas Igniacensis, tum post Fastredum Claræ-Vallensis, qui libros de Bernardi vita duos, et sermonem de eodem composuit. Henricus vero, cui opusculum istud nuncupatum est, ipse est quem idem Gaufridus laudat in Actis concilii Remensis contra Gilbertum Porretanum his verbis: « Dominus Henricus Pisanus, tunc Romanæ Ecclesiæ subdiaconus, futurus postea Claræ-Vallensis monachus, et ex abbate Sancti-Anastasi, sanctorum Nerei et Achillei presbyter cardinalis, » etc.

3. Anno 1501 typis vulgatus est iste liber Spiræ, sub titulo Declamationum et nomine Bernardi, absque distinctione sectionum. Declamationum vocabulum cum nomine Bernardi in sequentes editiones transit, non contra mentem auctoris, qui libellum hunc « instar cujusdam copiosi declamatorii sermonis » a se compositum dicit. Cæterum cum auctor in fine prologi testetur, se hujus libri lectionem brevibus distinxisse sententiis, eamque scripti codices passim in sexaginta sectiones partiantur; hanc distinctionem ex mente auctoris servare visum est. Certe in codice Albo-Mantellorum apud Parisios tractatus iste ita inscribitur: « Sententiæ exceptæ ex opusculis venerabilis Abbatis Claræ-Vallis. »

PROLOGUS COLLECTORIS.

283-284. Ut tibi, dilectissime, præsentem exhortationis schedulas destinarem, quæ otiosa esse non patitur, nimirum credens omnia, et omnia sperans charitas persuasit. Ubi sane non tibi me propria tradidisse putes, nec tanquam nostra suscipias, sed e multis sermonibus sancti Patris nostri, quorum digna satis laus est in Ecclesia, quæ huic videbantur aptæ negotio, noveris decerpisse sententias; et sub unam utunque formulam redigendo, cujusdam copiosi declamatorii sermonis instar, hunc tuæ Dilectioni libellum edidisse. Hoc nimirum scribendi genus ad persuadendum efficacius arbitrabar, quod soleat amplius movere lectorem, vividas magis voces, quam mutos apices repræsentans. Cæterum quoniam suspecta mihi ignorantia propria, propriaque oblivio est; hortor et moneo, ut si qua deprehenderis digna reprehensione, aut ipse ea corrigere studeas, aut si id forsitan ex mansuetudine refugis et humilitate, mihi saltem quæcumque te moverint, non dissimules amicablem intimare. Atque id quidem de sententia dixerim. Nam de verbis, erit forsitan invenire nonnullos, ad quorum aures si venerint, subsannent ea, dicentes: *Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?* (Job xxxviii, 2.) Verum nil tale mihi super tua reor eruditione viderendum. Quippe et metum hunc, et pudorem, suspicionem carens charitas foras mittit. Affectum magis, ni fallor, in his quam verba pensabit amicus: præsertim quod non ostentationis, sed ædificationis edere paginam cogitarim, optans magis (si possibile videretur) et sine verbis hæc imprimere cordi tuo. Faciat hoc, qui invisibiliter operatur in cordibus electorum: et pia dignatione sua, suam hanc vocem reputans, vocem ei virtutis et efficaciam largiatur. Agit enim quod potest operosa dilectio, opportune instans, fortassis et importune. Nulla sane operi idonea magis occurrit digniorve materia, quam evangelica lectio, ubi felicissimum illud Simonis et Jesu colloquium continetur. Hanc ergo suscipere libuit, sed exhortationis magis gratia quam expositionis, ut scilicet ex ea sermonis occasio sumeretur. Sed et sententiis brevibus distinguere studui lectionem, ut distinctio ipsa fastidium non admittat.

I — De laude obedientiæ et de vi verborum Christi.

1. Dixit Simon Petrus ad Jesum: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te* (Matth. xix, 27). Fidelis sermo et dignum omni acceptione colloquium Simonis Petri et Jesu. Familiâris siquidem et amica saluti obedientia est, sed obedientia firma et stabilis, quæ fundata est supra petram. *Melior est enim obedientia quam victimæ; et asquiescere nolle, ut peccatum ariolandi est* (I Reg. xv, 22, 23). Unde et vitæ quoque ipse Salvator prætulit hanc virtutem, eligens magis animam ponere, quam obedientiam non implere. Postremo et ipsum nomen Jesu, quod est super omne nomen, in quo flectitur omne genu, Apostolo teste, obedientiæ remuneratio est

A (Philipp. ii, 8-10). Libet proinde sacratissimo huic interesse colloquio, et intima cordis aure percipere quæ dicuntur. Arbitror enim verba lectionis hujus ea esse, de quibus ad immortalem Sponsum a finibus terræ clamat Ecclesia: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras* (Psal. xvi, 4). Hæc nempe sunt verba, quæ contemptum mundi in universo mundo, et voluntariam persuasere hominibus paupertatem. Hæc sunt quæ monachis 285 claustra replent, deserta anachoretis. Hæc, inquam, sunt verba quæ Ægyptum spoliant, et optima quæque ejus diripiunt (Exod. xii, 35, 36). Hic sermo vivus et efficax, convertens animas felici æmulatione sanctitatis, et veritatis promissione fideli.

II. — De relinquendis omnibus.

B 2. Dixit enim Simon Petrus ad Jesum: *Ecce nos reliquimus omnia*. Bene, optime, et non ad insipientiam tibi. Nam et mundus transit, et concupiscentia ejus: et relinquere hæc magis expedit, quam relinquere. *Ecce*, inquit, *nos reliquimus omnia, et secuti sumus te*. Nimirum quia exsultavit ut gigas ad currendam viam (Psal. xviii, 6), nec currentem sequi poterat oneratus. Sed nec inutilis commutatio, pro eo qui super omnia est, omnia reliquisse. Nam et simul cum eo donantur omnia, et ubi apprehenderis eum, erit unus ipse omnia in omnibus, qui pro ipso omnia reliquerunt. Omnia sane dixerim, non tantum possessiones, sed etiam cupiditates, et eas maxime. Plus enim concupiscentia mundi quam substantia nocet. Et hæc fugiendarum causa divitiarum præcipua est, quod aut vix, aut nunquam sine amore valeant possideri. Limosa siquidem et glutinosa nimis non modo exterior, verum etiam interior substantia nostra videtur; et facile cor humanum omnibus quæ frequentat, adhæret.

III. — De eo qui jugâ boum emit quinque.

D 3. Age ergo qui relinquere disponis omnia, te quoque inter relinquenda numerare memento. Imo vero maxime et principaliter abnega temetipsum, si deliberas sequi eum qui exinanivit propter te semetipsum. Pone gravissimam sarcinam, pone asinariam molam, terrenam molem: pone illa quinque non hominum plane juga, sed boum, quæ tibi insipienter emisti. Alioqui sequi sponsum, et venire ad nuptias spirituales quinquaria hac pressus et oppressus corporis sensualitate non poteris; sed etsi novissime veneris et pulsaveris, minime profecto aperietur tibi; sed respondebitur de intus, quod non sit de bobus et asinis cæterisque jumentis cura Deo. An vero comparatum jumentis esse quis dubitet hominem, qui sibi juga emerit jumentorum? nisi quod eo sane ipsis quoque jumentis convincitur esse stolidior, et bestialior bestiis comprobatur, quod juga necessitatis earum propria ipse subierit voluntate. Quod enim illis natura est, huic culpa: dum tanquam unum ex his quæ ratione carent, sine ratione degens, et ipse sub corporeis similiter sensibus incurvatur. Sed quid eum juga subisse causamur? Arguamus magis emisse. Illud enim stoliditatis miserandæ, istud ex-

tremæ dementiæ est. Dignus est operarius mercede sua: nam ut mercedem pro opere tribuat, inauditum. Denique loquitur super hoc verbo Dominus per prophetam, sub typo mulieris fornicariæ scelera arguens Israelis: *Omnibus, inquit, meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, et donabas eis ut intrarent ad te undique ad fornicandam; factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, et post te non erit fornicatio. In eo enim quod dedisti mercedes, et non accepisti, factum est in te contrarium* (Ezech. xvi, 33, 34). Plane et in eo qui juga emit, contrarium fieri manifestum est. Quid enim juga emit, et juga boum, cui jugum suave gratis offertur? Nam jugum Christi, jugum hominis est, siquidem et Christus homo. Nec modo gratis tribuitur, sed et copiosa his qui tulerint, remuneratio est, ut a nemine non dico emi, sed gratis sustineri queat. Quid ergo, miser, pro jugo boum distrahis animam tuam, qui jugum Christi suscipiens, emere poteris regnum Dei, mercari vitam, lucrifacere Christum? Nam sine jugo interim esse non potes, homo nimirum, qui natus es ad laborem (*Job* v, 7). Sed grave jugum super omnes filios Adam (*Eccli.* xi, 1), utique qui sequuntur eum. Nam super eos qui Christum sequuntur, leve est et suave (*Matth.* xi, 30). Postremo ut cætera sileam, cum sine jugo esse non possint; quale hoc ipsum est, eligere **286** potius quinque quam unum? Quis enim potest servire quinque dominis, nedum quinque tyrannis, quinque prædonibus? siquidem *oculus meus deprædatur animam meam* (*Thren.* iii, 51). Annon sæpe aliud gula exigit, ad aliud pruritus aurium vocat? Sic et odoratus et tactus diversa interdum imperant, forsitan et adversa, dum uterque communem sibi gestit præripere servum, et trahit sua quemque voluptas. Vides excusationem hominis qui propterea Christum non sequitur, propterea se excusat a nuptiis, quod juga boum emerit quinque (*Luc.* xiv, 19).

IV. — *De multiplici dominio vitiorum.*

4. Quid, si eorum laborem et dolorem consideres, si numeres juga, qui variis serviunt vitii morum, magis quam corporum sensibus? Erit profecto invenire jam homines, qui multo magis in labore hominum non sint; sed longe amplius aliena ab homine flagella sustineant. Erit invenire ementes non modo quinque, sed plus quam quinquaginta quinque, non plane jumentorum juga, sed dæmonum. Contendunt ambitio et elatio cordis: altera nidum, altera foveam parat. Volare altera jubet, repere monet altera; cum neutrum profecto sit hominis. Quis enim es tu, ait hæc, quis vero ille vel ille est, aut quæ domus patris eorum, ut eis in aliquo cedas, ut reverearis eos, ut eis aliquatenus blandiaris? At bonus sermo bonum invenit locum, ait ambitio, et interdum quoque qui prodesse non potest, potest obesse. Unde dissimula: primum vinum bonum pone, donec veniat hora tua, Avaritia quoque et appetitus laudis sibi invicem adyersantur, et quod hæc congregat, hic dispergit.

A Nec minus contraria sunt quæ simulatio et pusillanimitas suggerunt impudentiæ, impatientiæque clamoribus; et utraque labor et dolor, et afflictio spiritus sunt.

V. — *De duabus sanguisugæ filiabus.*

5. Hæc autem omnia, similiaque ac dissimilia mala, ex una radice pullulant, propriæ scilicet voluntatis. Hujus enim sanguisugæ duæ sunt insatiabiles filia, clamantes, *Affer, affer* (*Prov.* xxx, 15). Siquidem nec animus vanitate, nec voluptate corpus aliquando satiatur, ut scriptum est: *Non satiatur oculus visu, nec auris impletur auditu* (*Eccl.* i, 8). Fuge sanguisugam hanc, et omnia reliquisti. Hæc enim omnia trahit ad se. Pone hanc, et jugum tam importabile quam multiplex abjecisti. Non est enim dominus crudelis ad illam; non est tyrannus impius et inhumanus sic urgens servulum, et non parcens. Fatigatum magis instigat, subditum premit durius. Inquietum malum, quod spiritui semper incubans, inexcogitabilia meditat. O custos hominum, quare posuisti me contrarium tibi, et factus sum milimetipsi gravis? (*Job*, vii, 20.) Nullum mihi onus importabilius, nulla gravior sarcina est. Factus sum mihi talentum plumbi (*Zachar.* v, 7), et resedit iniquitas super illud. Sed audiam vocem solatii, audiam quid loquatur magni consilii Angelus. *Venite, inquit, ad me, qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam. Tollite jugum meum super vos, et invenietis requiem animabus vestris* (*Matth.* xi, 28, 29). Verum hæc alias; invenient forte in novissimis locum sibi. Interim sane felices liquet esse, qui exonerati sunt, et sequuntur Dominum expediti. Arcissimum enim nos foramen exspectat. Si quem sequimur, consequi volumus, per angustam contendamus ingredi portam necesse est. Quid tu, camele, gibbum; quid tu, pecuniose, proditoris oculos tollis? Non sic, impie, non sic ingredieris. Foramen acus hujusmodi sarcinas non admittit.

VI. — *De divitiis Patrum Veteris Testamenti.*

6. Sed excusant aliqui fortasse dicentes: Abraham, Isaac et Jacob, cæterique sancti nunquid non terrenas divitias habuisse leguntur? Sufficit nobis esse sicut illi fuerunt: neque enim sumus nos Patribus meliores. Si culpabilis esset possessio divitiarum, nunquam illi in divitiis tantam a Domino gratiam obtinuissent; aut tantam **287** gratiam consecuti, divitias nihilominus possedissent. Quid respondemus novis imitatoribus sanctorum veterum? Imponant certe vitulos super altare Domini, mactent arietes, hircos immolent, quia et hoc Abraham fecit, et hic ritus Patrum, quibus non modo meliores non sumus, sed ne digni quidem solvere corrigiam calceamentorum eorum. Sed hæc, inquit, statum ultra non habent; ubi revelata est veritas, transiere. Quid, si ipsas quoque sanctorum divitias tempotales, umbram fuisse dixerimus futurorum? In figura siquidem eis omnia legimus contigisse (*I. Cor.* x, 11). Denique quidni terrenas palam divitias possiderent sancti et perfecti viri, cum sola

adhuc terrena palam promitterentur a Deo? Sicut enim sacrificiis illis, sic et divitiis, carnalibus adhuc populis dispensatio divina morem gerebat: nimirum ut tanquam parvuli paulatim a Gentilium ritu secederent, eadem quæ Gentes dæmoniis, Domino immolantes, eademque et illi, sed a Domino, non a dæmoniis exspectantes. Ubi sane celestis promissio sonuit, spiritualia jam necesse est spiritualibus comparari, et mutari sacrificium spe mutata. Noverant hæc quicumque vel eo tempore fuere perfecti, sed ex charitate populo cohærebant, ut in manifesto quidem et agere eadem, et eadem quærere viderentur. An forte violenta videtur extorsio, quod de umbra dicimus et significatione? Olim alter super hoc scripserat in hunc modum: « Nullus mihi opponat aurum templi Judæorum. Tunc enim hoc fuit, quando sanguis immolabatur, quod totum figura fuit. Aurum ergo repudiemus cum cæteris superstitionibus Judæorum: aut si aurum placet, placeant et Judæi. » (S. HIERONYMUS, epist. 2 ad Nepot.) Postremo non multos legisse me recolo aut non afflictos graviter, aut non graviter in ipsa sæculi hujus prosperitate tentatos, forte et periclitatos.

VII. — *Quomodo Judæus inter aquas, Petrus super aquas.*

7. Nimirum longe aliud est in luto aquarum multarum, divisi fundo maris iter carpere, terrena licite possidendo: aliud ipsam novis gressibus undam calcare, omnia relinquendo. Sed tempori gratiæ prærogativa hæc debebatur: Petro novum iter et novi typus itineris servabatur. Antiquorum sane Patrum diebus, donec in terris videretur et conversaretur inter homines Dominus majestatis, non erat evangelicæ forma perfectionis, sed spiritum Deum solo interim spiritu sequebantur. At ubi Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (*Joan.* i, 14); jam nobis in eo tradita est imago vitæ, et conversationis exemplar, quod oporteat etiam corporaliter imitari, ut utroque sequentes vestigio, non ulterius cum patriarcha Jacob altero femore claudicemus (*Gen.* xxxii, 31). Ubi enim audivimus quia dictum sit antiquis, *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus* (*Luc.* xiv, 33.) et item, *Si vis esse perfectus, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in celo; et veni, sequere me*? (*Matth.* xix, 21.) Nec id dicimus, tanquam salvari quis vel hoc tempore nequeat, si secus egerit; sed ut gradum agnoscat proprium et locum perfectionis, aut discipulatus officium non usurpet.

VIII. — *De remedio imperfectorum.*

8. Habent enim Evangelia et perfectionis consilium, et remedium infirmitatis. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra* (*Matth.* vi, 19), hæc perfectio est. Siquidem Filius hominis, ubi caput reclinaret, non habebat (*Luc.* ix, 58). Petro et Joanni nec argentum nec aurum erat (*Act.* iii, 6). Paulus victu simplici vestituque contentus (*I Tim.* vi, 8), hæc ipsa labore manuum acquirebat (*II Thess.* iii, 8).

A Sed non omnes capiunt verbum hoc, sicut nec consilium castitatis. Quid dicitur populo? *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula* (*Luc.* xvi, 9). Verba Domini sunt, et quod loquitur, tale est. Firma equidem stat immobilisque, sententia, eos qui volunt in hoc sæculo divites fieri, incidere in tentationem laqueumque diaboli (*I Tim.* vi, 9); sed quia misereor super turbam, et ipsum quoque camelum (quod homo non potest) per foramen acus traducere **288** possum; cavete saltem a verbo aspero, qui laqueum venantium minime declinatis. Vestite nudum, egenum alite, visitate infirmum, ne forte audire contingat sermonem durum, asperum verbum, auditionem malam: *Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (*Matth.* xxv, 41). *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Ac si manifestius dicat: *Væ vobis, divites, qui habetis consolationem vestram* (*Luc.* vi, 24). Attamen unum jam superesse videtur. Communicate eam pauperibus, quorum est regnum Dei, ut, cum venerit hora eorum, reminiscantur, et deficientes vos recipiant in æterna tabernacula sua: et consolationem suam, quam modo prudenter expectant, dum vestram ipsi percipiunt, misericorditer communicent desolatis. Mensuram enim bonam et coagitatam et supereffluentem dabunt in sinus eorum (*ibid.* 38): nec erit illud pallium breve, quod duos operire non possit, aut stratum coangustatum, unde decidat alter (*Isai.* xxviii, 20).

IX. — *De periculo clericorum.*

9. Hinc est quod dotatas et ditatas videmus ecclesias a potentibus et divitibus hujus sæculi, qui in operibus bonis divites, juxta Evangelii admonitionem, amicos sibi facere studuerunt de mammona iniquitatis, a quibus in æterna tabernacula recipiuntur. Quidni sperarent ab his recipi, qui claves videntur habere? Sed heu! data est ipsa providentia eorum in occasionem carnis, et qui sibi pariter atque aliis in celo tabernacula æterna parare debuerant, in terra conjungunt domum ad domum, et agrum copulant agro! Quis rapuit ab ore Apostolorum temporis hujus verbum gratiæ, fiduciæ verbum: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te*? Ecce enim ut populus, sic et sacerdos (*Isai.* xxiv, 2). Similiter volunt in hoc sæculo fieri divites; similiter, imo et abundantius suam hic præripiunt consolationem. Similiter amicis egent et ipsi, ut in aliena saltem tabernacula suscipiantur, utpote propria non habentes. Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (*Matth.* v, 3). Cæterum hominibus, qui perfectionis obtinent locum, dignitate pollent, auctoritate præminent, funguntur officio, an inter hæc infirmitatis et imperfectiois, quam usque adeo diffitentur, liceat saltem sperare remedium, ipsi hinc quoque sint iudices; ipsi, inquam, judicent utrum liceat. Nam quod minime deceat, manifestum est: nobis sane liceat vel audire dicentem, *Si sal infatuatum fuerit,*

in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mitatur foras, et conculcetur (Matth. v. 13). Sed et Presbytero, cui forsitan derogare timebunt, quoniam sanctus est, uti liceat solita spiritus libertate, nulli blandiri, palpare neminem; sed nude nudam promere veritatem. « Clericus, » inquit, « qui partem habet in terra, non habebit partem in caelo. » Itemque, « Clericus si quidpiam habuerit præter Dominum pars ejus non erit Dominus: verbi gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem, cum istis Dominus pars ejus fieri non dignatur. » (S. HIERONYMUS, epist. 2 ad Nepot.)

X. — Quomodo clerici a singulis generibus hominum quod delectat usurpent.

10. Videtur et sanctus David cauterio gravi inurere quosdam: ipsi viderint quos hæc parabola tangat. In labore, inquit, hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur: ideo tenuit eos superbia (Psal. LXXII, 5, 6). Habent enim singula quæque genera hominum laboris aliquid, aliquid voluptatis. Sed advertere est prudentiam aliquorum, et mirari quemadmodum novo inter hæc artificio discernentes, et ab invicem sequestrantes ea, totum quod delectat eligunt et amplectuntur: quod molestum est, fugiunt et declinant. Cum militibus nempe superbia fastus, amplam familiam, et nobiles apparatus, equorum phaleras, accipitres, aleas, et similia quæque frequentant. Aliqui forte dependentes a collo rubricatas murium pelles, ornatos thalamos, balnea, et mollitiem omnem atque gloriam vestium a mulierculis mutuuntur; caute omnino loriceæ pondus, et insomnes in castris noctes, incertaque discrimina præliorum, muliebrem quoque verecundiam et disciplinam, aut si quid sexus ille laboris habere creditur [al. cernitur] declinantes. Sudant agricolæ; putant et fodiunt vitatores: et qui inter hæc torpent otio, accedente fructum tempore innovari sibi horrea jubent, et promptuaria eorum plena, utinam non præ illis; utinam vel cum illis. Vivunt tritico, bibunt uvæ sanguinem meracissimum: parum est, impinguntur et dilatantur adipe frumenti. Herbarum succis peregrinum mutuuntur vina saporem, et additur oleum camino.

11. Sed considera et negotiatores. Circumeunt mare et aridam, in labore corporis, et periculo vitæ perituras sibi divitias congregantes. Dura sunt hæc: caveant prudentes nostri; dulces interea capiant somnos, ne dicam, in stratis lasciviant suis. Erit tamen invenire in die festo graves vasis aureis et argenteis ministrorum dextras, refertas variis, opibus manticas, perticas oneratas, et in scriniis tam multiplices loculos, ut si mensas adhibueris, numularios putes. Quid fabros aut cæmentarios, cæterosque ejusmodi operarios necesse est numerare? Victum sibi multo labore quærunt: illi madent deliciis, copiis affluunt otiosi. Annon merito tales poeta subsannet?

Ne, cum forte suas repetitum venerit olim.

A Grex avium plumas, moveat cornicula visum
Furtivis nudata coloribus.

HORAT. Epist. lib. 1, epist. 3, vers. 18-20.)

Magis autem magnus ille propheta et plus quam propheta terribiliter increpet, dicens: Genimina viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? (Luc. III, 7.) Ubi enim sunt poenitentiae fructus? Cum cœperint resurgere homines unusquisque in ordine suo, ubi, putas, generatio ista locabitur? Si ad milites forte diverterint, exsufflabunt eos, quod minime secum laborem aut pericula tolerarint. Sic agricolæ; sic negotiatores, et singuli quique ordines hominum a suis eos simili ter arcebunt finibus, utpote qui in hominum labore non fuerint. Quid igitur restat, nisi ut quos omnis ordo repellit pariter et accusat, eum sortiantur locum, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat?

XI. — De officio clericorum.

12. An forte ad electionem cleri audeant aspirare? Magnus enim vere eorum locus in regno Dei: et bonum sibi, sed qui bene ministraverint, gradum acquirunt (I Tim. III, 13). Cæterum suus et ipsis nec modicus labor esse videtur, et dicebat qui plus omnibus laboravit: Qui non laborat, non manducet (II Thess. III, 10). Et Petro dictum est: Simon Joannis, amas me? pasce oves meas (Joan. XXI, 15-17). Idemque tertio repetitum; tertio dictum, Pasce; nec Mulge, seu Tonde vel semel additum est. Speret ergo discipuli locum, gradum ministri, qui dominicum pascere gregem satagit, quam tondere: pascere vero tripliciter, exemplo conversationis, verbo prædicationis, fructu orationis; et pascere ad mandatum Christi, ut nemo sibi hunc sumat honorem, sed qui vocatus fuerit a Deo tanquam Aaron (Hebr. v, 4). Per eum nempe si quis introierit salvabitur, et inveniet pascua. Si vero ascenderit aliunde, plane fur est et latro (Joan. x, 9, 4). Atque utinam vel quæratur jam inter dispensatores, ut fidelis quis inveniat.

XII. — Excusatio quod non nisi manifesta loquatur.

13. Nemo tamen indignetur nobis, aut moleste accipiat quæ dicuntur. Si sanctus est, et minime sibi conscius horum, congratulamur ei: doleat et ipse nobiscum in pluribus hæc inveniri. Nec enim revelamus nunc occulta dedecoris, nec parietem fodiimus, ut abominatio major appareat (Exech. XII). Nullum adhuc de fornicatione fecimus verbum, quamvis et hæc in multis etiam et multipliciter regnet, qui puritatis auctori, impuro corde et corpore ministrantes, non verentur stare ante angelum Domini, qui secet medios et disperdat (Dan. XII, 55): sed omnino audent Agni immaculati sacras contingere carnes, et intingere in sanguine Salvatoris manus nefarias, quibus paulo ante carnes, proh dolor! meretricias attractarunt; sic 290 altaria circumire, sic frequentare psalmos, cum et ejusmodi laus execrabilis, et oratio sit in peccatum (Psal. CVIII, 7). Sed nec eorum sacrilegia recensemus, qui diligunt munera, sequuntur retributiones, vendunt sacra-

menta, justitiam produnt: quorum guttura necdum traxit ad laqueum, necdum præfocavit fauces verbum blasphemiae, vox sacrilega, sermo nequam, Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam? (Matth. XXVI, 15.) Videmus hæc omnia, sed quodam modo non videntes, quippe quibus nec flagellum est, nec ille comedens zelus. Manifesta loquimur, et quæ vix aliqui erubescunt. Postremo et nos in clero fuimus: liceat vel nostra scrutari.

XIII. — Quomodo intrent clerici ad ecclesiastica beneficia.

14. Videte vocationem vestram, ait vocatus Apostolus (I Cor. I, 26). Consideremus et nos an vocati venerimus, et vocati a Deo, cujus nimirum hæc vocatio est. Nec communem modo vocationem dixerim, qua sane juxta eundem apostolum, quos prædestinavit, hos et vocavit (Rom. VIII, 30); sed quis vocaverit nos in honorem cleri, convenire velim conscientia singulorum, ut secundum præceptum Domini ad cor Jerusalem loquar (Isai. XL, 2). Huic enim parvulo adhuc, aut forsitan necdum nato, ecclesiastica jam beneficia provida sane parentum sollicitudo parabat. Hunc nos, inquit, illi vel illi trademus episcopo, apud quem habemus gratiæ locum, aut cui forte servivimus, ut ditetur de bonis Domini, nec in tot liberos nostra dividatur hæreditas. Illum præpositus aut decanus ut sibi succederet, plus quam materno educavit affectu, in deliciis entriens, et delictis. Ille dignus archidiaconatu, utpote filius principis; magis autem si sit episcopi consobrinus, in quo nimirum tota est episcopata progenies. Alius undique circuit sedulus explorator, blanditur, obsequitur, simulat et dissimulat, miseraque sibi suffragia mendicare non erubescit, manibus et pedibus repens, si quo modo tandem aliquando sese ingerere queat in patrimonium Crucifixi et bona Domini, quæ sola ex omnibus hodie inveniuntur exposita. Nimirum peregre profectus est, sed in plenilunio forte, ut sua districte repetat, rediturus.

15. Quis ea intentione gradus ecclesiasticos et ministeria sanctuarii quærit, imo quæritur (quæri nempe, quam quærere ipse debuerat), ut sine curis sæculi, in sanctimonia cordis et corporis illuminandus accedat ad Dominum, et suam pariter ac proximorum operetur salutem, orationis studio deditus, et verbo prædicationis? Nam si ea quærit aut tenet animo, eoque intuitu, ut huic vitæ habeat necessaria; evangelizat ut manducet, et perverso nimis ordine, cœlestibus terrena mercatur. Quam certe dignius, ampliusque consentaneum rationi, ut pro carnali victu carnalia magis opera et negotia exerceret, nec fieret inversor rerum, aut inhonoraret ministerium spirituale? Sed modico est natura contenta, nec multi sola in his necessaria quærunt, quippe minori facile satis obtinenda periculo. Honorati incedere volunt, placere student hominibus, delectari et superbire, et huic sæculo per omnia conformari. Audi querelas Domini, quid super hac

tanta hominum temeritate loquatur patiens redditor, poenitentiam cupiens, quam vindictam. Ipsi, inquit, regnaverunt, et non ex me: principes exstiterunt, et ego non vocavi eos (Osee VIII, 4). Universos siquidem in ordinibus ecclesiasticis cæterisque ad sanctuarium pertinentibus honorem quærentes proprium, aut divitias, seu corporis voluptatem, postremo quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi; manifeste prorsus et indubitanter, non ea quæ Deus est charitas; sed aliena a Deo et omnium radix malorum, cupiditas (I Tim. VI, 10) introducit. Quid istud temeritatis; imo quid insanie est? Ubi timor Dei, ubi mortis memoria, ubi gehennæ metus, et terribilis exspectatio illa judicii? Sponsa nec cubiculum, nec cellam ingredi nisi rege introducente præsumit: tu irreverenter irruis nec vocatus, nec introductus? Trahemepost te, ait illa, in odorem unguentorum tuorum curremus (Cant. I, 3). Nunc autem trahit sua quemque voluptas; et odorem turpis lucri sectantes, 291 quæstum æstimant pietatem (I Tim. VI, 5): quorum certa est damnatio.

XIV. — De oculis Judæ.

16. Verum etsi irreprehensibilis videatur ingressus, et intentio casta; nihilne ultra timendum est? Timendum quidem, et maxime. Neque enim quicumque spiritu cœperint, etiam spiritu consummantur, sed carne nonnulli (Galat. III, 3). Denique et Saul princeps constitutus a Domino (I Reg. IX, 16), et Judas non ab alio electus in apostolum memoratur. Nonne ego, inquit, vos duodecim elegi; et unus ex vobis diabolus est? (Joan. VI, 71.) Utinam in duodecim unus hodie Petrus; unus qui reliquerit omnia; unus qui oculis careat, inveniatur. Unus, inquit, ex vobis diabolus est. A duobus utique bolis diabolus dicitur; et Judas non loculum (al. locum), sed loculos habet. Utinam saperes, miser, et intelligeres cum thesauro pecuniæ thesaurum iræ pariter cumulari: utinam novissima providens, animadvertentes facile per foramen acus transitorios non divitiarum cumulos, sed delictorum. Nil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quia nec auferre poterimus quidquam (I Tim. VI, 7). Sane argentum et aurum non nihil est: sibi utrumque retinet mundus. Inexorabilem constituit janitorem: foramen angustum est, nihil ex omnibus asportare licebit. Nam peccatum, quoniam nihil est, nulla potest foraminis angustia retineri. Solum hoc te sequitur quocunque ieris: quacunquē intraveris, pellem hanc non depones. Quæ autem parasti insipiens, cujus erunt? Væ! væ! in domo Dei horrendum videmus. Quidni idololatrias ministrantes? Mentior si non idolorum servitus avaritia est (Coloss. III, 5); si non quibusdam etiam venter suus factus est deus suus (Philipp. III, 19). Quod enim quisque præ cæteris colit, id sibi deum constituisse probatur. Quantos sane videmus qui diligunt munera, sequuntur retributionem? quantos qui Christo Domino non serviunt, sed suo ventri?

XV. — De quatuor virtutibus.

17. Quis, putas, est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis escam in tempore? (Matth. xxiv, 45.) Quæris forte quam escam? Meus, inquit, cibus est ut faciam voluntatem Patris mei (Joan. iv, 34). Nimirum vita in voluntate ejus (Psal. xxix, 6), qua quidem nec pasci ipse, nec alios pascere poterit, nisi fidelis sit et prudens, ut eam et intelligat, et diligat: diligat autem fortiter, diligat et ferventer. Quando enim excusare ignorantia possit hominem, qui se magistrum infantium, doctorem insipientium proficitur? Ignorans utique ignorabitur (I Cor. xiv, 38), imo et multos ignorare faciet et ignorari. Quid enim periculi sit, ubi non invenit pastor pascua, ignorat dux itineris viam, vicarius nescit domini voluntatem; Ecclesia quotidie multipliciter et miserabiliter experitur. Est enim ut sacratissima, sic et secretissima res voluntas Dei, et occultum omnino consilium, de quo et Apostolus gloriatur: Puto, inquit, quod et ego Spiritum Dei habeam (I Cor. vii, 40). Unde et ipsa Veritas ait: Nemo scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis, qui est in ipso. Sic et quæ Dei sunt, nemo novit, nisi Spiritus Dei, qui in ipso est (I Cor. ii, 11). Utilis proinde lectio, utilis eruditio est, sed multo magis unctio necessaria; quippe quæ sola docet de omnibus (I Joan. ii, 27). Unde autem scire videbitur quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta, qui nec pulsare, nec quærere, nec petere consuevit; qui donec alienarum curam susciperet animarum, nunquam suæ gessisse curam, sed in vano eam visus est accepisse? Atque utinam vel tunc curaret suam, ut meam quoque postea curaturum sperare liceret; et de suo prius oculo festucam ejiceret, de meo videret ejicere trabem (Matth. vii, 5). Nam de his quidem qui et ubi forte intelligunt Domini voluntatem, negligunt tamen, et quantum prævalent adversantur ei; qui dederunt manus morti, et cum inferno iniere fœdus, ut odientes bonum, adhærentes malo, parati sint gratis consentire peccato, fovere malitiam, favere iniquitati; quoniam odibiles Deo, et mundo execrabiles esse constat, melius est silere quam loqui.

18. Sane nemo repente fit turpissimus: et vix aliquis in hunc affectum nequitiae nisi prava consuetudine pertransivit. Sunt enim infirmi et tepidi amatores justitiæ, quibus aut vigor, aut fervor de est, aut fortassis uterque; cum uterque sit summopere necessarius, inter prospera quippe et adversa versantur. Ut enim vigoris esse dignoscitur, nequaquam cedere tribulationi, sed pro justitia persecutionem utiliter sustinere: sic fervori videtur attribuendum, nullis capi voluptatibus, nullis illecebris enervari. Quæ quidem tum omni populo, tum maxime et specialiter ducibus populi sunt necessaria, ne forte in perniciem omnium errare contingat. Quid enim refert qua occasione viam deserant veritatis, seducantur ignari, sequantur spontanei, compellantur inviti, seu attrahantur illecti? quid interest, dummodo eant

in perditionem? Sic enim Evæ prudentia, Adæ temperantia, Cain omnino justitia, Petro defuit fortitudo. Quam quidem virtutis quadrifariæ perfectionem et cathedram sanctitatis omnimodis exigit ministerium hoc de quo loquimur: ut hac dote carens, frustra sibi, tanquam per Christum introierit, blandiatur. Siquidem dicitur ignorantibus, Si cæcus cæco ducatum præstet, nonne ambo in foveam cadunt? (Matth. xv, 14.) et item, Sacerdotes non dixerunt, Ubi est Dominus? et tenentes legem nescierunt me (Jerem. ii, 8). Ipsi prophetae et pastores abierunt in terram quam ignoraverunt (Jerem. xiv, 18): Dicitur et iniquo, Fur non venit nisi ut mactet et perdat (Joan. x, 10): et illud, Dilexisti malitiam super benignitatem (Psal. li, 5). Dicitur pusillanimiti: Mercenarius, et qui non est pastor, videt lupum venientem, et fugit quia non est ei cura de ovibus (Joan. x, 12, 13). Dicitur ei qui post concupiscentias suas vadit: « Mors est posita secus introitum delectationis (S. BENED. Reg. cap. 7): » dicitur item, Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu Christi (Philipp. ii, 21). Verum hoc hactenus.

XVI. — Quomodo deserviant clerici pro iis quæ de ecclesiis habent.

19. Jam qui per Christum sibi in sortem ministerii hujus introisse videtur, de cætero quemadmodum ei serviat, quemadmodum ministret, quemadmodum pascat tripliciter, ut prædiximus, gregem Domini, sollicita secum examinatione discutiat. Indignus enim lacte et lana convincitur, si non pascit oves. Si non vigilat in custodia gregis, iudicium sibi manducat et vestit. Væ, væ tibi, clerice: Mors in olla (IV Reg. iv, 40). Mors in ollis carniarum: mors in hujusmodi deliciis est. Non modo, quia secus introitum delectationis posita esse cognoscitur; sed ob id maxime, quia populi constat esse peccata quæ comedis (Osee iv, 8). Sumptus ecclesiasticos gratis habere te reputas? Cantando, ut aiunt, bona tibi provenire videntur; sed bonum erat magis fodere, aut etiam mendicare. Peccata enim populi comedis, ac si propria tibi minus sufficere viderentur. Sollicitus esto tanquam redditurus rationem, dignos pro eis gemitus fundere, dignos agere poenitentiae fructus. Alioquin tibi ea noveris imputanda, quæ modo inter delicias comedis, et parvipendis, et dissimulas, tanquam nihil attinentia tibi. O judiciorum Dei abyssus multa! O terribilis Deus in consiliis super filios hominum! (Psal. lxxv, 3.) Frustra tunc incipient miseri dicere montibus, Cadite super nos; et collibus, Operite nos (Luc. xxiii, 30). Venient, venient ante tribunal Christi: audietur populorum querela gravis, accusatio dura, quorum vivere stipendiis, nec diluere peccata; quibus facti sunt duces cæci, fraudulentii mediatores. Quid tibi, insipientis, deliciae sapiunt? quid divitiarum illarum cæcos oblectant oculos, quibus mercaris tam grave iudicium, tam duræ temetipsum obligas rationi? Universa siquidem usque ad quadrantem novissimum exigeris.

XVII. — Quomodo eosdem reditus expendant.

20. Sed esto studiose quis et fructuose labore. Dignus plane est operarius mercede sua (I Tim. v, 18): ut qui altario servit, de altario vivat (I Cor. ix, 13). Vivat, inquam, de altario, ut, juxta eundem apostolum, alimenta et quibus tegatur habens, his contentus sit (I Tim. vi, 8). Tertium enim hoc periculum est. De altario, 293 inquit, vivat; non superbiat, non luxurietur, denique non ditetur; « non, » contra sancti cujusdam plane dignam omni acceptione sententiam, « ex clericatu ditior fiat (24). » (HIERONYMUS, ad Nepot.) Non sibi de bonis Ecclesiarum ampla palatia fabricet, mutans quadrata rotundis; nec loculos inde [al. Judæ] congreget; nec in vanitate aut superfluitate dispergat; non extollat de facultatibus Ecclesiarum consanguineos suos, aut neptes (ne filias dixerim) nuptui tradat. Res pauperum non pauperibus dare, par sacrilegio crimen esse dignoscitur. Sane patrimonia sunt pauperum, facultates ecclesiarum: et sacrilegia eis crudelitate subripitur, quidquid sibi ministri dispensatores, non utique domini vel possessores, ultra victum accipiunt et vestitum. Nec enim ordinavit Deus his qui Evangelio serviunt, de Evangelio quærere delicias vel ornatum, sed vivere (ait Paulus) ex eo (I Cor. ix, 14), ut videlicet sint contenti alimento corporis; non irritamenta gulæ, aut incentiva libidinis, et quibus tegantur non quibus ornentur, accipere. Sane qui non fideliter introivit, neque per Christum, quidni infideliter agat, et contra Christum? Manifestam sine dubio faciet arborem fructus, radicem palmes, opus intentionem. Faciet ad quod venit, ut mactet utique et disperdat. Quando enim altario serviat qui ejusmodi est: serviat autem in spiritu et veritate? Tales nimirum Pater adoratores quærunt (Joan. iv, 23). Alioquin ministratio mortis est, in iudicium et condemnationem. Aut quando poterit necessariis esse contentus, qui eo animo introivit, ut stipendia cleri in usus voluptatis, curiositatis et vanitatis congreget, servet, expendat? Triplex ergo funiculus qui difficile rumpitur, hominem miserum in perniciem trahit: qui impure intrat, indigne ministrat, sed et ipso fructu abutitur temporali.

XVIII. — De virga et baculo.

21. Quid enim si in hoc mundo floret, et prosperratur in via sua? Arescet velociter, cito decidet flos feni, et vapor ad modicum parens. Parcitur virgæ, quoniam invenitur iniquitas ejus ad odium utique (Psal. xxxv, 3), non ad iram. Virga, inquit, tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt (Psal. xxii, 4). Habet enim virgam, sed habet etiam baculum. Et hæc consolatio est quod is qui virga cæditur, baculo sustentetur. Aut certe portat pastor virgam et baculum, illam, ovibus, illum lupo, omnia autem propter electos. Siquidem et virga eos consolatur a stimulis conscientiarum, dum hoc modo sentiunt sibi peccata dimitti, dicente Domino: Ego sum, ego

(24) Manuscripti addunt ex ignobili gloriosus.

sum ipse qui deleo iniquitates tuas (Isai. xlvi, 25). Et baculus juvat ad tolerantiam virgæ, dum illius comparatione fit levior. Econtra vero dicitur induratis, Frons mulieris meretricis facta est tibi; erubescere noluit (Jerem. iii, 3): et addit, Recessit zelus meus a te, ultra non irascar tibi (Ezech. xvi, 42). Quem enim diligit, arguit, et flagellat omnem filium quem recipit (Hebr. xii, 6). Liqueat proinde eos qui in labore hominum non sunt, et cum filiis non flagellantur (Psal. lxxii, 5), nec diligi a Deo, nec recipi. An tu forte quos in mundo florere conspicias, ab auctore mundi diligi putas? Audi quid super hoc Scriptura loquatur.

XIX. — Quis sit amicus mundi.

22. Omnis qui voluerit amicus esse hujus mundi, inimicus Dei constituitur (Jacobi iv, 4): et alio loco, Charissimi, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Verba sunt apostolorum, prius quidem Jacobi; posterius ejus discipuli quem diligebat Jesus, qui et ipsius ignorare non posset animum [al. amicos]. Sed vis nosse quis sit qui diligat mundum? Neque enim creaturas Dei juberis odisse, sed quæ a Deo non sunt, ea diligere prohiberis. Quæ vero sint hæc Joannes ipse loquitur adjiciens: Nolite, ait, diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Omnia enim quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi: quæ non sunt, inquit, ex Patre, sed ex mundo (I Joan. ii, 15, 16). Viderit hic quisque cujus sit spiritus, quid diligat, quid cupiat, quid sectetur. Ecce 294 enim speculum veritatis: tantum ne quis considerato vultu conscientiarum suarum prætereat, et qualis fuerit obliviscatur. Ambitio, curiositas et voluptas non ex Patre sunt, sed ex mundo. Aut certe quia multi codices habent non Ambitionem sæculi, sed Superbiam vitæ; in concupiscentia carnis universam accipe corporalium sensuum delectationem, qua quidem nec ipsa curiositas caret; ac deinceps concupiscentiam oculorum, quæcunque ad humanum diem (quem propheta minime concupivit) (Jerem. xvii, 16), et sæcularem gloriam, et extrinsecam pertinent vanitatem. Porro in superbia vitæ, elationem cordis intellige. Hæc enim tria qui diligit, mundum diligit, et Dei constitutus est inimicus. Suscipiat autem qui ejusmodi est, reconciliationis officium, non mediatoris; qui etiam proditoris scelere inimicitias cumulavit: ut merito jam non ut hostis, sed ut traditor judicetur, ut Judas utique, non ut Saulus.

XX. — De impudentia.

23. Nam cum impudentia et frontositas cor obduraverit ut non paveat, non horreat, non contremiscat; ea jam demum desperatio est. Quid enim? Horum sibi conscius homo, tanquam qui justitiam fecerit, divino sese vultui sistere non veretur; tanquam domesticus intrat et exit, magistrum salutem,